



Stosunek polskich studentów do koncepcji bezwarunkowego dochodu podstawowego

Krzysztof Kasprowski

Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach, Wydział Ekonomii,
krzysztof.kasprowski1@edu.uekat.pl, ORCID: 0000-0003-2163-3299

Streszczenie: W grudniu 2020 roku Polski Instytut Ekonomiczny opublikował raport *Bezwarunkowy dochód podstawowy – nowy pomysł na państwo opiekuńcze?* analizujący stosunek Polaków do idei bezwarunkowego dochodu podstawowego (BDP). W swoim badaniu PIE nie wyodrębnił jednak specyficznej grupy, jaką są studenci wyższych uczelni. Niniejszy artykuł jest pierwszym w Polsce przedstawiającym wyniki badań przeprowadzonych na grupie studentów, dotyczących ich stosunku do BDP. W badaniu ankietowym wzięło udział 99 studentów polskich uczelni. Jego wyniki pokazały, że 57% ankietowanych jest przeciwne idei bezwarunkowego dochodu podstawowego. Z badania wynika również, że ankietowanym studentom to świadczenie finansowe nie jest potrzebne do codziennego funkcjonowania. Analizowane badanie uzupełnia wyniki przedstawione w raporcie Polskiego Instytutu Ekonomicznego.

Słowa kluczowe: bezwarunkowy dochód podstawowy, badania ankietowe, program pomocy społecznej.

Kod JEL: H530, I380, P160.

1. Wstęp

Bezwarunkowy dochód podstawowy (BDP) (ang. *unconditional basic income*) to koncepcja, która w ostatnich latach jest coraz częściej przedmiotem zainteresowania zarówno naukowców, jak i osób odpowiedzialnych za prowadzenie polityki gospodarczej i społecznej na świecie. Rozwiązanie to jest testowane w kilku krajach. Dla przykładu zostało wprowadzone w USA na Alasce (Brooks, 2021) i jest również przedmiotem programów pilotażowych w niektórych krajach europejskich. W latach 2017-2018 w Finlandii bezwarunkowy dochód podstawowy co miesiąc otrzymywało 2000 bezrobotnych bez względu na

deklarowaną przez nich chęć podjęcia pracy (Trykozko, 2020), a od początku 2021 roku (przez okres trzech kolejnych lat) grupa 122 niemieckich obywateli otrzymuje od państwa comiesięczną wypłatę w wysokości 1200 EUR (Benecke, 2020). Zagadnienie bezwarunkowego dochodu podstawowego przestało zatem być już jedynie tematem teoretycznych debat ekonomistów, ale zaczyna być narzędziem polityki państwa. Jest to jednak koncepcja budząca wiele kontrowersji zarówno wśród naukowców, jak i obywatele poszczególnych krajów.

Celem artykułu jest przedstawienie idei bezwarunkowego dochodu podstawowego oraz pokazanie opinii polskich studentów różnych kierunków studiów na ten temat. W artykule przedstawiono wady oraz zalety BDP oraz alternatywne rozwiązania mające cel podobny do bezwarunkowego dochodu podstawowego. By zrealizować te cele, posłużono się metodą studiów literaturowych oraz przeprowadzono badanie ankietowe, którego wyniki porównano z wynikami badania Polskiego Instytutu Ekonomicznego, w którym opinia studentów nie została przedstawiona. Badanie PIE pokazało m.in. stosunek do idei BDP grupy wiekowej w przedziale 18-24 lata oraz stosunek w zależności od poziomu wykształcenia. Otrzymane przez PIE wyniki mogą powodować problem przy próbie jednoznacznego określenia, czy studenci należą do zwolenników, czy też przeciwników BDP. Artykuł jest głosem w dyskusji na temat stosunku studentów do koncepcji BDP.

2. Przegląd literatury

2.1. Definicja bezwarunkowego dochodu podstawowego

Według definicji Macieja Szlindera bezwarunkowy dochód podstawowy to „bezwarunkowe świadczenie pieniężne wypłacane regularnie przez państwo lub inną jednostkę parapaństwową indywidualnie wszystkim obywatelkom i obywatelom (względnie rezydentkom i rezydentom) w wysokości wystarczającej do realizacji podstawowych potrzeb biologicznych i społecznych” (Szlinder, 2018, s. 26). Światowa Sieć Dochodu Podstawowego, która w 2004 roku została przekształcona z Europejskiej Sieci Dochodu Podstawowego założonej w 1986 roku, wskazuje 5 cech charakteryzujących bezwarunkowy dochód podstawowy (basicincome.org):

1. Okresowość (ang. *periodic*) – świadczenie wypłacane regularnie w równych odstępach czasu.
2. Wypłacalność w gotówce (ang. *cash payment*) – świadczenie ma charakter pieniężny.

3. Indywidualny charakter (ang. *individual*) – należy się każdemu obywatelowi osobno, a nie pojedynczemu gospodarstwu domowemu.
4. Uniwersalność (ang. *universal*) – wypłacane każdemu bez żadnych warunków majątkowych.
5. Bezwarunkowość (ang. *unconditional*) – wypłacane każdemu niezależnie od tego, czy obywatel podejmuje obecnie pracę.

Koncepcja bezwarunkowego dochodu podstawowego zrodziła się już dawno temu. Za pioniera tej myśli uważa się Thomasa More'a, który w swojej *Utopii* (1516) jako pierwszy opisał ideę mogącą być pierwowzorem bezwarunkowego dochodu podstawowego. Angielski franciszkanin w swoim dziele uważał, że każdemu człowiekowi należą się środki do utrzymania, niezależnie od wykonywanej pracy. Kontynuatorem myśli More'a był Thomas Paine. Uważał on, że powinno się wprowadzić podatek od posiadanej ziemi proporcjonalny do rozmiarów posiadanych gruntów, a wpływy z podatku powinny zostać rozdystrybuowane na cele wspólne. Według Paine'a każdy człowiek ma prawo do ziemi i dlatego ci, którzy ją posiadają, powinni przynajmniej dzielić się wpływami, które z niej uzyskali (Nawrocka, 2018).

Jednym z głównych polskich przedstawicieli idei bezwarunkowego dochodu podstawowego jest Maciej Szlinder (2018), który opublikował książkę *Bezwarunkowy dochód podstawowy. Rewolucyjna reforma społeczeństwa XXI wieku*. Wśród zagranicznych badaczy tego tematu można wymienić członkinię Basic Income Lab – Rebeccę Hasdell (2020), która w swojej pracy *What we know about universal basic income a cross-synthesis of reviews*, przekrojowo odwołując się do prac innych autorów, podsumowuje, czym jest BDP. Węgierska badaczka Annamaria Artener (2019) w swojej pracy rozważa, czy możliwe jest wprowadzenie BDP w systemie kapitalistycznym i dochodzi do wniosku, że koncepcja ta nie może być wprowadzona, dopóki system społeczno-gospodarczy opiera się na motywie zysku. Amerykański politolog Charles Murray (2008) w swojej pracy próbuje określić, jaką formę powinien przyjąć BDP i wskazuje na wady oraz zalety tej idei, jakie odczuli by obywatele USA po jego wprowadzeniu.

2.2. Zalety bezwarunkowego dochodu podstawowego

Głównymi zaletami przedstawianymi przez zwolenników BDP są: zmniejszenie ubóstwa oraz odrzucenie podstawowego celu w życiu, jakim jest praca (Sieroń, 2016). Pierwsza zaleta jest dość oczywistym, ale i bardzo istotnym

aspektem, gdyż rządy całego świata starają się, mniej lub bardziej efektywnie, walczyć z problemem ubóstwa. Pomimo utrzymującego się od dekad pozytywnego tempa wzrostu gospodarczego i wynikającego z niego rosnącego bogactwa społeczeństwa wciąż są ludzie żyjący w biedzie. Według danych Głównego Urzędu Statystycznego za 2019 rok poziom ubóstwa skrajnego w Polsce wyniósł 4,2% (Główny Urząd Statystyczny, 2020), a więc ponad 4 na 100 Polaków żyje w skrajnej biedzie. Obecnie jest realizowanych wiele programów socjalnych dających szansę obywatelom na podniesienie standardu ich życia, niestety wiele z tych programów jest uważanych za nieefektywne. BDP mógłby zastąpić wszystkie programy socjalne i być przy tym efektywniejszym narzędziem zwalczania ubóstwa oraz wyrównywania szans społecznych obywateli. BDP mógłby również wpłynąć na ograniczenia znaczenia i wagi konieczności posiadania pracy oraz zmniejszyć niepewność związaną z jej utratą lub zmianą. Poprzez otrzymywanie bezwarunkowego dochodu podstawowego obywatele w mniejszym stopniu obawialiby się o swoją przyszłość oraz zabezpieczenie finansowe, co mogłoby wpłynąć na ograniczenie czasu pracy, zmniejszyłby się też koszt alternatywny czasu wolnego. Pracownicy mogliby poświęcić więcej czasu dla siebie i swoich rodzin. Dzięki bezwarunkowemu dochodowi podstawowemu osoby poszukujące zatrudnienia nie musiałyby przyjmować pierwszej dostępnej oferty pracy, ale dzięki posiadaniu zabezpieczenia finansowego mogłyby więcej czasu przeznaczyć na poszukiwanie takiej pracy, która dawałaby im większą satysfakcję (Sieroń, 2016). Philippe van Parijs w swojej publikacji *Dochód podstawowy dla wszystkich* zwraca również uwagę na korzyści, jakie z tego rozwiązania mogłyby czerpać kobiety. Według niego kobiety są nieproporcjonalnie w stosunku do mężczyzn obciążone obowiązkami domowymi związanymi m.in. z wychowaniem dzieci oraz opieką nad innymi członkami rodziny, a średni poziom ich dochodu jest niższy niż mężczyzn. Dzięki BDP uzyskałyby one większą niezależność finansową i mogłyby ograniczyć czas pracy, który mogłyby poświęcić na obowiązki domowe (van Parijs, 2000).

2.3. Wady bezwarunkowego dochodu podstawowego

W literaturze przedmiotu można znaleźć również opinie przeciwników koncepcji bezwarunkowego dochodu podstawowego. Wielu teoretyków obawia się wystąpienia zjawiska tzw. pułapki bezrobocia, która oznacza sytuację, kiedy część osób dobrowolnie rezygnuje z pracy i jej poszukiwania z powodu posiadania wystarczających dochodów wynikających ze świadczeń socjalnych. Zwolnen-

nicy BDP wysuwają jednak teorię całkowicie odwrotną mówiącą, że BDP wpłynęłyby korzystnie na zmniejszenie poziomu bezrobocia. Według nich osoby otrzymujące zasiłek dla bezrobotnych boją się podejmować pracę, ponieważ w razie jej utraty zasiłek ten nie będzie im od razu wypłacany, co spowoduje, że przez pewien czas pozostaną oni bez środków do życia. BDP w tym wypadku byłby świadczeniem zapewniającym im bezpieczeństwo finansowe nawet przy utracie zatrudnienia, ponieważ byłoby wypłacane niezależnie od tego, czy podejmuje się pracę, czy jest się biernym zawodowo, co według zwolenników zachęcałoby ludzi do poszukiwania pracy (van Parijs, 2000).

Głównym problemem związanym z bezwarunkowym dochodem podstawowym zgłaszany przez jego przeciwników jest wysoki koszt jego finansowania. Uważają oni, że środki z budżetu państwa, które musiałyby zostać przeznaczone na jego realizację, są zbyt wysokie, aby ten pomysł miał jakiegokolwiek uzasadnienie. Przyjrzyjmy się temu stwierdzeniu na podstawie polskiej struktury wydatków oraz przychodów publicznych w 2019 roku. Na podstawie wyników przeprowadzonego badania, którego analiza oraz wyniki zostaną przedstawione w punkcie 4 artykułu, można stworzyć następujący model wprowadzenia BDP w Polsce. Załóżmy, że bezwarunkowy dochód podstawowy otrzymywałyby jedynie osoby, które ukończyły 18. rok życia i otrzymywałyby go do końca życia. Załóżmy również, że kwota BDP wynosiłaby 1400 PLN miesięcznie. Według danych Głównego Urzędu Statystycznego pod koniec 2019 roku Polaków uprawnionych do BDP byłoby 31,44 mln (Bank Danych Makroekonomicznych). Przy wypłacanej co miesiąc kwocie 1400 PLN łączne roczne wydatki z budżetu państwa na pokrycie bezwarunkowego dochodu podstawowego wyniosłyby około 528,19 mld PLN, co stanowiłoby ponad 57% całkowitych wydatków państwa w analizowanym roku (Fundacja Republikańska, 2020). W teorii bezwarunkowy dochód podstawowy ma zastąpić wszystkie inne świadczenia socjalne świadczone przez państwo. Suma tych świadczeń w 2019 roku łącznie wyniosła jednak 81,2 mld PLN (Fundacja Republikańska, 2020), co stanowi tylko około 15% środków potrzebnych do zrealizowania BDP. Gdyby również zlikwidować wszelkie renty oraz świadczenia emerytalne (to nie jest możliwe, ponieważ w takim wypadku osoby, które przeszłyby na emeryturę, miałyby do dyspozycji jedynie 1400 zł z BDP), na które z budżetu państwa zostało wydane 287,5 mld PLN (Fundacja Republikańska, 2020) (31% całkowitych wydatków państwa w 2019 roku), dawałoby to łączną sumę, razem z pieniędzmi z pomocy socjalnej, 368,7 mld PLN. Przy całkowitej eliminacji świadczeń emerytalnych, rent oraz wszelkich świadczeń socjalnych nadal brakowałoby około 159,5 mld PLN. Obecnie finansowanie BDP byłoby zbyt dużym obciążeniem dla budżetu pań-

stwa. Aby zrealizować ten program, należałoby podnieść obecnie obowiązujące oraz wprowadzić nowe podatki, co z pewnością nie spotkałoby się z aprobatą opinii publicznej.

W badaniu, którego wyniki zostały przedstawione pod koniec artykułu, ankietowani zostali zapytani, z jakich środków powinien być finansowany BDP. Ankietowani najliczniej wskazywali: program rodzina 500+ (który w 2019 roku kosztował około 31 mld PLN), wydatki na wojsko (7,8 mld PLN w 2019 roku), likwidację innych świadczeń społecznych, w tym emerytur i rent, poza emeryturami wypłacanymi z ZUS (123 mld PLN w 2019 roku) (Fundacja Republikańska, 2020). Gdyby podnieść akcyzę na wyroby tytoniowe i alkohol dwukrotnie, to dodatkowy wpływ do budżetu państwa wyniósłby 32,5 mld zł (odpowiednio 20,8 mld i 11,7 mld) (Fundacja Republikańska, 2020). Łączna suma powstałych oszczędności i podniesienia poziomu podatków akcyzowych wynosi 194,3 mld PLN. Środki te stanowiłyby niecałe 37% całości środków potrzebnych na realizację BDP.

2.4. Koncepcje alternatywne dla bezwarunkowego dochodu podstawowego

Istnieje wiele różnych podobnych do bezwarunkowego dochodu podstawowego koncepcji wypłaty świadczeń socjalnych. Bezwarunkowy dochód podstawowy nie jest jedyną opcją, która w teorii pomaga zwalczać ubóstwo i wyrównywać szanse obywateli. Najważniejszymi i najbardziej rozpowszechnionymi odpowiednikami bezwarunkowego dochodu podstawowego są negatywny podatek dochodowy (NPD) oraz minimalny dochód gwarantowany (MDG).

2.4.1. Negatywny podatek dochodowy

Negatywny podatek dochodowy jest koncepcją różniącą się od BDP i uważaną za największą konkurencję dla tego rozwiązania. Negatywny podatek dochodowy to koncepcja, według której zostaje ustalona kwota wolna od podatku, a osoby, które pod koniec roku podatkowego wykażą, że ich dochód był wyższy od tej kwoty, płacą od tej nadwyżki podatek. Natomiast osoby, których dochód był niższy od kwoty wolnej od podatku, płacą tak zwany podatek negatywny, czyli otrzymują część różnicy, która zachodzi między kwotą wolną od podatku a ich dochodami (Szlinder, 2018, s. 40-41). Na przykład założmy, że kwota wolna od podatku wynosi 10 000 PLN, a stawka podatku dochodowego wynosi

50%. Osoba, która uzyska dochód na poziomie 8000 PLN, na koniec roku rozliczeniowego otrzyma 1000 PLN ($10\,000\text{ PLN} - 8\,000\text{ PLN} \times 50\% = 1000\text{ PLN}$). Najbardziej znanym zwolennikiem NPD jest laureat Nagrody Nobla Milton Friedman, który uznaje negatywny podatek dochodowy za najlepszy sposób na zwalczanie ubóstwa. M. Friedman, doradca ekonomiczny prezydentów R. Nixona oraz R. Reagana, w swojej książce pod tytułem *Kapitalizm i wolność* nie porównuje bezpośrednio obu koncepcji, lecz argumentuje, że koszt wprowadzenia negatywnego podatku dochodowego jest znacznie niższy od kosztu BDR, co powoduje, że staje się on możliwy do zrealizowania w krótkim czasie (Friedman, 2018, s. 355-361). Do głównych wad negatywnego podatku dochodowego względem bezwarunkowego dochodu podstawowego można zaliczyć fakt, że nie jest on wypłacany natychmiastowo. NPD można otrzymać dopiero pod koniec okresu rozliczeniowego, kiedy wykaże się, że dochody z poprzedniego okresu były niższe niż kwota wolna od podatku. Kolejnym problemem związanym z NPD jest fakt, że należałby się on jednostkom konsumpcyjnym (gospodarstwom domowym), a nie poszczególnym podmiotom gospodarującym. Na przykład jeśli mężczyzna i kobieta mieszkają oddzielnie w jednoosobowych gospodarstwach domowych i oboje zarabiają poniżej kwoty wolnej od podatku (mężczyzna 6000 PLN i kobieta 8000 PLN), to otrzymują łącznie 3000 PLN w następstwie NPD (odpowiednio mężczyzna 2000 PLN i kobieta 1000 PLN). Jeżeli natomiast postanowią stworzyć jedno gospodarstwo domowe, wówczas ich łączne wpływy związane z negatywnym podatkiem dochodowym zmniejszą się dwukrotnie (tworząc jedno gospodarstwo domowe, ich średni przychód na członka gospodarstwa domowego wyniesie 7000 PLN, więc będzie im się należało jako jednemu gospodarstwu domowemu jedynie 1500 PLN). Problem stanowi również wspomniana wcześniej tzw. pułapka bezrobocia. W przypadku NPD ryzyko wystąpienia pułapki bezrobocia jest zdecydowanie wyższe niż w sytuacji wprowadzenia BDP, ponieważ podjęcie pracy może spowodować ograniczenie lub całkowitą utratę świadczeń związanych z NPD. Zaś w przypadku BDP świadczenie to będzie wypłacane niezależnie od tego, czy osoba jest bierna, czy aktywna zawodowo.

2.4.2. Minimalny dochód gwarantowany

Drugą najpopularniejszą alternatywą dla koncepcji bezwarunkowego dochodu podstawowego jest minimalny dochód gwarantowany. W swoich założeniach koncepcja MDG jest bardzo podobna do NPD z tą różnicą, że w przypad-

ku minimalnego dochodu gwarantowanego wypłacana byłaby całkowita różnica pomiędzy kwotą wolną od podatku a otrzymywanymi dochodami. MDG różni się od dwóch poprzednich rozwiązań tym, że jest już stosowany m.in. w Wielkiej Brytanii, Szwecji, Finlandii, Danii, Austrii, Irlandii, Niemczech i Holandii (Szlinder, 2018, s. 47). Zaletą przemawiającą za MDG jest szybsze otrzymywanie środków pieniężnych przez obywatela niż w przypadku NPD, ponieważ aby otrzymać minimalny dochód gwarantowany, należy złożyć wniosek do odpowiedniego urzędu i po akceptacji wniosku środki pieniężne są dostarczane w comiesięcznych pensjach. MDG pogłębia jednak kontrowersje związane z NPD. Po pierwsze wysokość świadczeń z tytułu MDG byłaby wyższa niż w przypadku negatywnego podatku dochodowego, co oznaczałoby potrzebę przeznaczenia większej części przychodów państwa na utrzymanie tego programu socjalnego. Koszty te jednak wciąż byłyby niższe niż w przypadku BDP. Po drugie bezwarunkowy dochód podstawowy również jest wypłacany gospodarstwom domowym, co w przykładzie przedstawionym w poprzednim podpunkcie w dalszym ciągu powodowałoby dwukrotny spadek otrzymywanego świadczenia. W tym przypadku jednak spadek jego nominalnej wartości wzrósłby z 1500 PLN do 3000 PLN (mężczyzna otrzymywałby w przypadku MDP 4000 PLN, a kobieta 2000 PLN; po stworzeniu wspólnego gospodarstwa domowego przy średnim dochodzie wynoszącym 7000 PLN otrzymywaliby od państwa 3000 PLN zamiast 6000 PLN, które otrzymywali, mieszkając oddzielnie), co byłoby dużo większą stratą dla tego gospodarstwa domowego w ujęciu nominalnym. Po trzecie prawdopodobieństwo wystąpienia pułapki bezrobocia w przypadku MDG jest zdecydowanie wyższe. W przypadku NPD zwiększenie zysku z pracy przekłada się na realny wzrost otrzymywanych środków do życia. Natomiast w przypadku MDG ludzie nie są skłonni do podejmowania trudniejszej lub dłuższej w wymiarze godzinowym pracy, z której nadal będą otrzymywać dochód poniżej kwoty wolnej od podatku. Osoba zarabiająca rocznie 9600 PLN (800 PLN miesięcznie) przy kwocie wolnej od podatku wynoszącej 12 000 PLN (1000 PLN miesięcznie) w przypadku NPD otrzymuje rocznie 1200 PLN (przy założeniu stawki podatkowej w wysokości 50%). Jeżeli osoba ta zmieniłaby pracę i zarabiała rocznie 10 800 PLN (900 PLN miesięcznie), to kwota, którą otrzymywałaby z NPD, zmalałaby do 600 PLN rocznie. Sumarycznie oznaczałoby to roczny wzrost dochodu o 600 PLN $[(10\ 800 + 600) - (9600 + 1200) = 11\ 400 - 10\ 800 = 600\ \text{PLN}]$. Gdyby jednak negatywny podatek dochodowy zastąpić minimalnym dochodem gwarantowanym, osoba ta wciąż otrzymywałaby ten sam dochód w skali roku (byłoby to stałe 12 000 PLN, które jest stawką minimalnego

dochodu gwarantowanego). Im wyższa różnica między poziomem przychodów, tym większa różnica w poziomie otrzymywanych świadczeń między NPD a MDG. W przypadku MDG osoba nieotrzymująca żadnego przychodu przy założeniu kwoty wolnej od podatku 12 000 PLN (1000 zł miesięcznie) otrzymywałaby od państwa 12 000 PLN. Natomiast w przypadku NPD osoba ta otrzymywałaby jedynie 6000 PLN, przy założeniu podatku dochodowego na poziomie 50% dochodu.

2.5. Wyniki badań Polskiego Instytutu Ekonomicznego

Pod koniec 2020 roku Polski Instytut Ekonomiczny opublikował raport *Bezwarunkowy dochód podstawowy – nowy pomysł na państwo opiekuńcze?* W swoim raporcie PIE zawarł wyniki badania przeprowadzonego w październiku tego samego roku na próbie 1200 osób w przedziale wiekowym 18-64 lata, którego celem było poznanie opinii Polaków na temat bezwarunkowego dochodu podstawowego (Kukołowicz, Szarfenberg, & Trzeciakowski, 2020).

Według raportu PIE 87% Polaków do tej pory nigdy nie słyszało o koncepcji bezwarunkowego dochodu podstawowego. Wprowadzenie BDP w Polsce poparło 51% ankietowanych, jednak należy wspomnieć, że poparcie spadłoby do 31%, jeżeli wprowadzenie bezwarunkowego dochodu podstawowego byłoby związane ze wzrostem wysokości podatków. Poparcie spadłoby do 28%, gdyby wprowadzenie BDP było równoznaczne z ograniczeniem dotychczasowych świadczeń socjalnych, a do 24%, jeżeli wprowadzenie tej koncepcji w życie miałoby spowodować znaczny wzrost zadłużenia państwa.

Z badania wynika, że wśród osób pomiędzy 18. a 24. rokiem życia poparcie dla bezwarunkowego dochodu podstawowego wynosi 60%. Jest to grupa wiekowa, która najliczniej wspiera BDP. Jednocześnie w zależności od poziomu wykształcenia poparcie dla BDP maleje wprost proporcjonalnie do wzrostu poziomu wykształcenia obywateli. Wśród osób z wykształceniem co najwyżej gimnazjalnym 70% popiera bezwarunkowy dochód podstawowy, w przeciwieństwie do osób z wykształceniem wyższym, wśród których poparcie zadeklarowało 37%. Wśród osób z wykształceniem średnim lub policealnym poparcie wynosi 53%. Właśnie poziom poparcia zależy od wieku oraz poziomu wykształcenia ankietowanych był punktem wyjścia do przeprowadzenia badania opisanego w dalszej części artykułu.

Odpowiedź na pytanie dotyczące wskazania źródła finansowania, z którego miałyby być realizowany bezwarunkowy dochód podstawowy, rodzi wiele kontrowersji. Według 91% ankietowanych BDP nie powinien być realizowany z pie-

niędzy przeznaczonych na świadczenia emerytalne oraz renty. Są to najbardziej prawdopodobne źródła finansowania bezwarunkowego dochodu podstawowego. Wykluczając strumienie pieniężne, które byłyby przekierowane z tych świadczeń, realizacja BDP byłaby właściwie niemożliwa (o czym była mowa w podpunkcie 2.3). Co więcej, 76% ankietowanych nie zrezygnowałoby z bezpłatnej opieki zdrowotnej (106 mld PLN w 2019 roku), 60% ankietowanych nie poświęciłoby dofinansowania na edukację (25 mld PLN), a 51% z nich nie przekierowałoby środków przeznaczonych na pomoc ubogim i potrzebującym (81 mld PLN), aby zrealizować bezwarunkowy dochód podstawowy.

Ankietowani określili również swoje stanowisko wobec argumentów za i przeciw wprowadzeniu bezwarunkowego dochodu podstawowego. Argumentami za najczęściej podawanymi przez respondentów były zmniejszenie lęku przed zaspokojeniem podstawowych potrzeb (28%) oraz zwiększenie szans osób uboższych w społeczeństwie (27%). Jeżeli chodzi o argumenty przeciw, to 40% ankietowanych zgadza się, że BDP nie jest w Polsce możliwy do sfinansowania. Z tezą, że BDP jest niesprawiedliwy, ponieważ wszyscy otrzymywaliby taką samą kwotę, zdecydowanie zgadza się 28% respondentów, a co 4 osoba zdecydowanie zgadza się z tezą, że wprowadzenie tego świadczenia zachęcałoby cudzoziemców do przyjazdu do Polski.

3. Metodyka przeprowadzonego badania

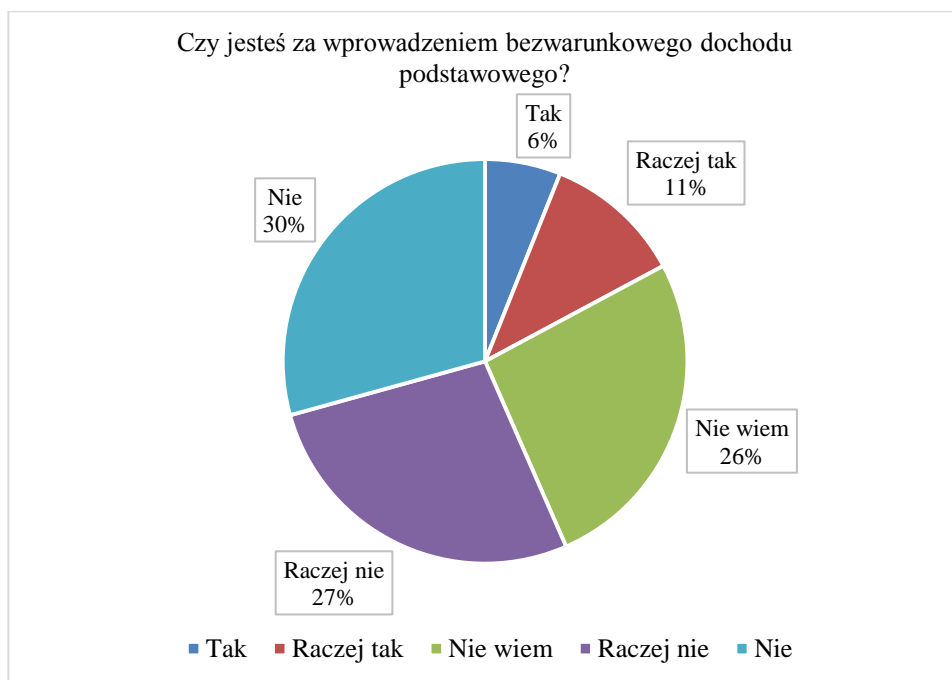
Celem badania było poznanie opinii studentów na temat bezwarunkowego dochodu podstawowego. W przedstawionym w podpunkcie 2.5 badaniu PIE nie wyszczególniono grupy studentów, która według kategorii wiekowych mogłaby zostać uznana za grupę wspierającą BDP. Jednak według kategorii wykształcenia – uważając studentów za grupę z wykształceniem średnim lub policealnym, którzy jednak w najbliższej przyszłości powinni osiągnąć wykształcenie wyższe – można wyciągnąć wniosek, że nie są oni zwolennikami BDP. W związku z tą niejasnością w badaniu PIE uznano, że badanie opisane w tym artykule będzie pierwszym, które ukáže stosunek studentów do idei bezwarunkowego dochodu podstawowego.

W badaniu postawiono hipotezę, że studenci nie są zwolennikami BDP. Jako metodę badawczą zastosowano badania ankietowe. Badanie zostało zrealizowane z zastosowaniem metodologii CAWI za pośrednictwem Formularzy Google w maju 2021 roku. Wzięło w nim udział 99 osób w wieku 19-22 lata. Wszystkie osoby były studentami głównie kierunków ekonomicznych, ale również kierun-

ków medycznych, technicznych oraz sportowo-rekreacyjnych. Nieznaczną większość ankietowanych stanowiły kobiety (51%). Wykształcenie średnie posiadało 97% ankietowanych, 2% ankietowanych zadeklarowało wykształcenie wyższe licencjackie, a 1% wykształcenie zawodowe. Stan wolny zadeklarowali wszyscy ankietowani. Źródłem utrzymania ankietowanych w 85% były środki finansowe uzyskiwane od rodziców. W pełnym wymiarze czasu pracy pracowało 18% ankietowanych, a 34% posiadało pracę tymczasową. Należy pamiętać, że odpowiedzi te wzajemnie się nie wykluczają: osoba może znajdować się na utrzymaniu rodziców oraz posiadać pracę tymczasową. Stypendium otrzymywało 16% ankietowanych. Spośród osób utrzymujących się samodzielnie 88% zadeklarowało, że otrzymuje miesięczny dochód brutto na poziomie nie wyższym niż 3000 PLN. Z powyższego wynika, że grupę badawczą stanowiły osoby znajdujące się na początku swojej kariery zawodowej. Znakomita większość z nich nadal znajduje się na utrzymaniu rodziców i nie założyła jeszcze swojej własnej rodziny. Jest to ważne w kontekście analizy wyników badań, ponieważ osoby biorące udział w ankiecie nie podejmują decyzji finansowych związanych z zapewnieniem dobrobytu i odpowiedniego poziomu życia swojej rodzinie, natomiast obecnie koncentrują się na zaspokajaniu własnych potrzeb konsumpcyjnych i przygotowaniu się do realizacji przyszłych planów życiowych.

4. Wyniki badania

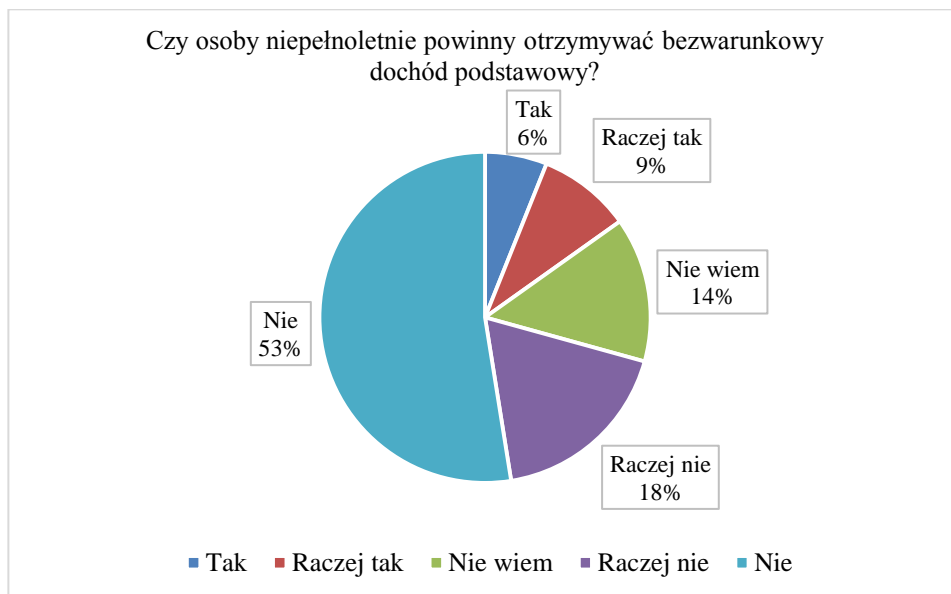
Ponad połowa badanych studentów (54%) zadeklarowała, że w przeszłości słyszała o koncepcji bezwarunkowego dochodu podstawowego. Ideę bezwarunkowego dochodu podstawowego popiera lub „raczej popiera” 17% ankietowanych, 26% nie potrafi określić, czy jest zwolennikiem, czy przeciwnikiem koncepcji, a 57% ankietowanych jest przeciwnie wprowadzeniu bezwarunkowego dochodu podstawowego (por. rysunek 1).



Rysunek 1. Poparcie dla wprowadzenia bezwarunkowego dochodu podstawowego

Źródło: Obliczenia własne na podstawie zrealizowanych badań.

W przeprowadzonym badaniu ankietowani zostali także zapytani, komu i w jakim stopniu powinien należeć się BDP. W pytaniu, czy BDP powinien być jednakowy dla wszystkich obywateli niezależnie od wieku i poziomu dochodów, 61% ankietowanych wskazało odpowiedź „raczej nie” lub „nie”, 26% uważało, że powinien być on jednakowy, a 27% nie miało zdania w tej kwestii. Społeczeństwo zostało podzielone na 3 grupy wiekowe, dla których miałby zostać przyznany BDP – osoby niepełnoletnie, osoby w wieku produkcyjnym oraz emeryci. Grupą, której ankietowani niechętnie przyznaliby BDP, są osoby niepełnoletnie. Według 70% ankietowanych studentów osoby niepełnoletnie nie powinny otrzymywać bezwarunkowego dochodu podstawowego, a jeżeli taki dochód by otrzymywały, to powinien być on niższy niż dla reszty obywateli (por. rysunek 2). W kwestii emerytów 56% stwierdziło, że BDP nie powinien zastępować emerytur, 27% nie ma zdania, a 53% ankietowanych przyznałoby BDP emerytom jako dodatkowe świadczenie poza emeryturą. Jeżeli emeryci otrzymywaliby BDP, to 60% ankietowanych uważa, że jego wartość powinna być taka sama, jak dla reszty obywateli. Zdania w tej kwestii nie ma 27% respondentów.



Rysunek 2. Czy osoby niepełnoletnie powinny otrzymywać bezwarunkowy dochód podstawowy?

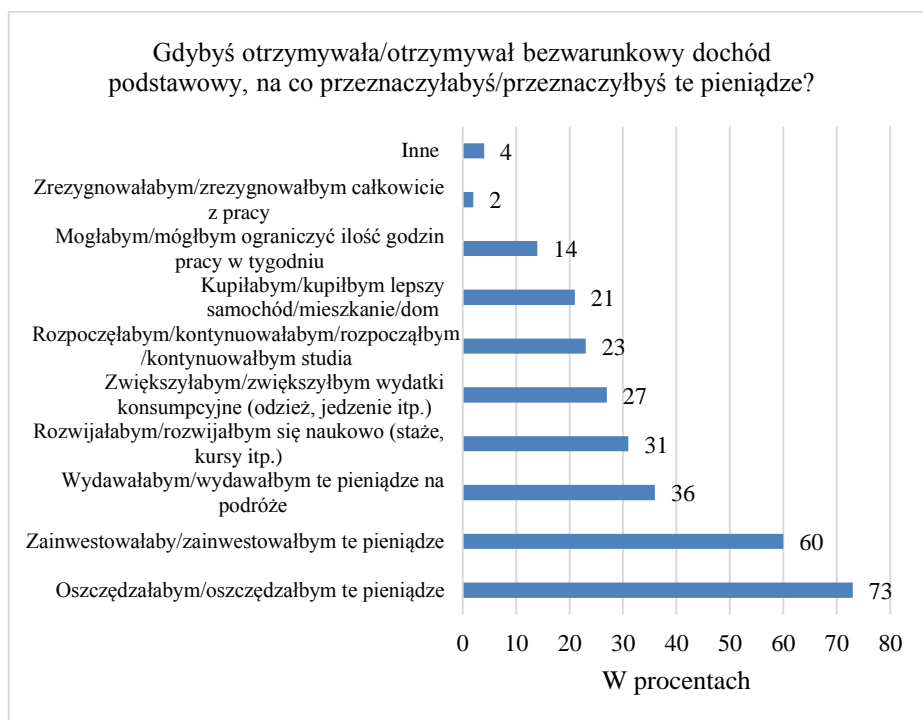
Źródło: Obliczenia własne na podstawie wyników zrealizowanych badań.

Na pytanie, czy BDP powinien się należeć jedynie osobom nieosiągającym ustalonego poziomu dochodu minimalnego, 44% ankietowanych odpowiedziało twierdząco, a 43% się z nią nie zgodziło, z czego 36% zdecydowanie się z nią nie zgodziło. Natomiast w pytaniu o to, czy BDP powinien należeć się jedynie osobom uzyskującym przychód z pracy, 55% respondentów stwierdziło, że tylko takie osoby powinny otrzymywać BDP, a 23% nie zgodziło się z tym stwierdzeniem.

Większość ankietowanych studentów (60%) uważa, że bezwarunkowy dochód w Polsce nie jest możliwy do zrealizowania, a 20% osób jest przeciwnego zdania. W pytaniu o źródło finansowania realizacji bezwarunkowego dochodu podstawowego ankietowani wskazywali, że aby zrealizować BDP, rząd powinien: zakończyć program Rodzina 500+ (84%), podnieść akcyzę na wyroby tytoniowe (44%), podnieść akcyzę na alkohol (32%), obniżyć koszty utrzymania wojska (32%), zlikwidować renty oraz inne świadczenia socjalne (30%) poza emeryturami, za których likwidacją było 15% ankietowanych. Ankietowani zostali zapytani także o to, jaki powinien być poziom bezwarunkowego dochodu podstawowego (netto). Średnią arytmetyczną z uzyskanych wyników jest suma 1412 PLN, medianę stanowiła kwota 1500 PLN. Na podstawie tych danych ustalono kwotę BDP w wysokości 1400 PLN na potrzeby obliczeń szacunkowych w podpunkcie 2.3.

Wyniki badania pokazują, że 17% ankietowanych podziela zdanie, że BDP nie wpłynie znacząco na wzrost bezrobocia, natomiast 59% uważa, że świadczenie to spowoduje wzrost bezrobocia. Ankietowani mieli również bardzo duży problem ze wskazaniem, czy BDP wpłynie na spadek godzinowego czasu pracy, ale nie wpłynie na wzrost bezrobocia. W odpowiedzi na to pytanie 43% respondentów stwierdziło, że nie dysponuje wiedzą w tym zakresie, a 37% respondentów nie zgodziło się z powyższym stwierdzeniem.

Pomimo dużych obaw związanych ze wzrostem bezrobocia w pytaniu o to, na co ankietowani przeznacziliby pieniądze z BDP, gdyby je otrzymali, jedynie 2 osoby odpowiedziały, że zrezygnowałyby całkowicie z pracy, a 14 osób ograniczyłoby swój godzinowy czas pracy. Środki finansowe otrzymane w ramach BDP ankietowani najczęściej przeznacziliby na oszczędności (73%) lub zainwestowałyby je (60%), a także zostałyby przez nich wydane na podróże (36%), rozwój naukowy w postaci staży lub kursów (31%), wydatki konsumpcyjne typu odzież czy jedzenie (27%). Studia na wyższym stopniu dzięki otrzymywaniu bezwarunkowego dochodu podstawowego kontynuowałoby 23% respondentów (por. rysunek 3).



Rysunek 3. Na co przeznaczone zostałyby pieniądze z BDP przez ankietowanych

Źródło: Obliczenia własne na podstawie wyników zrealizowanych badań.

Wyniki badania pokazują, że ankietowani studenci obawiają się skutków gospodarczych wprowadzenia bezwarunkowego dochodu podstawowego. W badaniu 70% studentów stwierdziło, że wprowadzenie tego typu świadczenia spowoduje wzrost poziomu inflacji, a 76% jest przekonanych, że nastąpi również wzrost podatków. Ponad 80% ankietowanych uważa, że wprowadzenie BDP wpłynie także na zwiększenie się wielkości długu publicznego.

5. Dyskusja i wniosek

Wyniki uzyskane z badań potwierdzają postawioną hipotezę. Spośród ankietowanych studentów 43% jest zwolennikami koncepcji bezwarunkowego dochodu podstawowego. Spośród ankietowanych studentów 40% uważa, że BDP jest w Polsce możliwy do zrealizowania. Jest to wynik poparcia dla BDP o 17 p.p. niższy w porównaniu z wynikami badania zrealizowanego przez PIE dla podobnej grupy wiekowej. Studenci biorący udział w badaniu zadeklarowali niższe poparcie dla idei BDP od osób badanych przez PIE posiadających wykształcenie średnie. Jednocześnie poparcie wśród osób z wykształceniem wyższym badanych przez Autora było wyższe od poparcia w grupie osób z wykształceniem wyższym spośród respondentów badania PIE. Umiejscawia to przebadanych studentów pomiędzy respondentami z wykształceniem średnim oraz wyższym, czyli tam, gdzie obecnie znajdują się oni, biorąc pod uwagę ich poziom wykształcenia.

Odnosząc się do obliczeń z podpunktu 2.3, koszty BDP wyniosłyby w 2019 roku 528,19 mld PLN. Ze źródeł finansowania wskazanych przez ankietowanych udałooby się uzyskać 194,3 mld PLN, co nie pokryłoby nawet połowy zapotrzebowania kapitałowego na BDP. Zwolennicy BDP wskazują jednak również, że wprowadzenie tego rozwiązania ograniczy koszty obsługi świadczeń społecznych. Dzięki powszechnej dostępności świadczeń i brakowi jakichkolwiek kryteriów jego otrzymywania pracownicy opieki społecznej nie byłiby w takim stopniu potrzebni, jak są obecnie, co wpłynęłoby na powstanie kolejnych oszczędności. Nie byłyby to jednak zdecydowanie sumy pozwalające bez większych problemów wprowadzić bezwarunkowy dochód podstawowy na terenie Polski.

Kolejnym wnioskiem płynącym z przeprowadzonego badania jest stwierdzenie, że bezwarunkowy dochód podstawowy nie jest ankietowanym studentom potrzebny do zaspokajania podstawowych bieżących potrzeb (a taka jest idea BDP). Jeśli 73% ankietowanych studentów deklaruje chęć oszczędzania tych środków, a 60% chciałoby je zainwestować, oznacza to, że środki te nie są im potrzebne do zaspokajania bieżącej konsumpcji i nie wpływają na polepszenie jakości życia, a są raczej traktowane jako potencjalne zabezpieczenie przyszłości.

Wyniki przeprowadzonego badania potwierdzają postawioną na początku badania hipotezę, że ankietowana grupa studentów nie wspiera wprowadzenia idei bezwarunkowego dochodu podstawowego. Środki, które mogłyby zostać przeznaczone na wprowadzenie BDP w Polsce wskazane przez Autora razem ze środkami wskazanymi przez respondentów badania niewskazanymi wcześniej w obliczeniach przez Autora (środki przeznaczone na finansowanie wojska oraz dwukrotne zwiększenie akcyzy na alkohol i wyroby tytoniowe) stanowią 409 mld PLN, co zgodnie z szacunkowymi obliczeniami Autora stanowi mniej niż 78% środków niezbędnych do realizacji BDP. Na tę chwilę nie ma zatem realnych finansowych możliwości, aby wprowadzić w Polsce świadczenie bezwarunkowego dochodu podstawowego. Idea ta zatem prawdopodobnie pozostanie w Polsce na razie jedynie tematem sporów teoretyków.

Krzysztof Kasproski – absolwent studiów pierwszego stopnia Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach na kierunku Ekonomia. Student studiów drugiego stopnia Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach na kierunku Gospodarka Cyfrowa.

Spis literatury

- Artener, A. (2019). *Is unconditional basic income feasible in capitalism?* Pobrano z: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/03017605.2019.1678266?journalCode=rcso20> (dostęp: 19.05.2021).
- Bank Danych Makroekonomicznych. (2021). Pobrano z: <https://bdm.stat.gov.pl/> (dostęp: 22.06.2021).
- Benecke, M. (2020). *Niemcy testują bezwarunkowy dochód podstawowy. Droga dla Europy?* Pobrano z: <https://www.dw.com/pl/niemcy-testuj%C4%85-bezwarunkowy-doch%C3%B3d-podstawowy-droga-dla-europy/a-55710873> (dostęp: 22.06.2021).
- Brooks, J. (2021). *Alaska Senate approves state budget with \$2,300 dividend, but critics say it's a 'raid' on the Permanent Fund.* Pobrano z: <https://www.adn.com/politics/alaska-legislature/2021/05/20/alaska-senate-approves-state-budget-with-2300-dividend-but-critics-say-its-a-raid-on-the-permanent-fund/> (dostęp: 25.06.2021).
- Friedman, M. (2018). *Kapitalizm i wolność*. Gliwice: Helion.
- Fundacja Republikańska. (2020). *Mapy wydatków i dochodów państwa 2019*. Pobrano z: <https://www.mapawydatkow.pl/mapa-wydatkow-panstwa-2019/> (dostęp: 25.06.2021).
- Główny Urząd Statystyczny. (2020). *Zasięg ubóstwa ekonomicznego w Polsce w 2019 r.* Pobrano z: https://stat.gov.pl/files/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/5487/14/7/1/zasieg_ubostwa_ekonomicznego_w_polsce_w_2019_r.pdf (dostęp: 25.06.2021).

- Hasdell, R. (2020). *What we know about universal basic income a cross-synthesis of reviews*. Pobrano z: https://basicincome.stanford.edu/uploads/Umbrella%20Review%20BI_final.pdf (dostęp: 19.05.2021).
- Kukolowicz, P., Szarfenberg, R., & Trzeciakowski, R. (2020). *Bezwarunkowy dochód podstawowy. Nowy pomysł na państwo opiekuńcze?* Warszawa: Polski Instytut Ekonomiczny.
- Murray, C. (2008). *Guaranteed income as a replacement for the welfare state*. Pobrano z: <https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.738.1533&rep=rep1&type=pdf> (dostęp: 19.05.2021).
- Nawrocka, E. (2018). *Bezwarunkowy dochód podstawowy*. Warszawa: Biuro Analiz, Dokumentacji i Korespondencji, Kancelaria Senatu.
- Sieroń, A. (2016). *Money for nothing, czyli bezwarunkowy dochód podstawowy*. Pobrano z: https://mises.pl/wp-content/uploads/2016/08/Siero%C5%84_Money-for-nothing.pdf (dostęp: 19.05.2021).
- Szlinder, M. (2018). *Bezwarunkowy dochód podstawowy. Rewolucyjna reforma społeczeństwa w XXI wieku*. Warszawa: Polskie Wydawnictwo Naukowe.
- Trykozko, M. (2020). *Czy dochód podstawowy działa? Finlandia opublikowała ostateczne wyniki eksperymentu*. Pobrano z: <https://300gospodarka.pl/news/finlandia-bezwarunkowy-dochod-podstawowy-skutki> (dostęp: 22.06.2021).
- Van Parijs, P. (2000). *A basic income for all*. *Boston Review*. Pobrano z: <https://bostonreview.net/forum/ubi-van-parijs/> (dostęp: 22.06.2021).

The attitude of Polish students to the concept of unconditional basic income

Abstract: In December 2020, the Polish Economic Institute published the report *Unconditional basic income – a new idea for a welfare state?* analyzing the attitude of Poles to the idea of unconditional basic income (UBI). However, in this research, PEI did not distinguish a specific group, which are university students. This publication is the first publication in Poland presenting the results of research conducted on a group of students on their attitude towards UBI. 99 Polish students took part in the survey. Its results showed that 57% of respondents are against the idea of an unconditional basic income. The study also shows that the surveyed students do not need this financial benefit for everyday functioning. The analyzed study complements the results presented in the report of the Polish Economic Institute.

Keywords: unconditional basic income, UBI, welfare program.

JEL Classification: H530, I380, P160.